

De Huiskat als waarnemer

C.E. Huizenga, Schepen van der Portenstraat 112, 6042 VE Roermond

H.W.G. Heijligers, Lottumseweg 27, 5872 AA Broekhuizen

Limburgse Huiskatten (*Felis catus*) hebben een belangrijke rol bij het verzamelen van waarnemingen. Kleine zoogdieren, zoals muizen en spitsmuizen, zijn over het algemeen lastig waar te nemen. Ze hebben een verborgen levenswijze en zijn vooral 's nachts actief. De Huiskat is een specialist in het vangen van juist deze dieren en speelt daarmee een belangrijke aanvullende rol in het completeren van het verspreidingsbeeld van kleine zoogdieren in de nog te verschijnen zoogdieratlas van Limburg.

INLEIDING

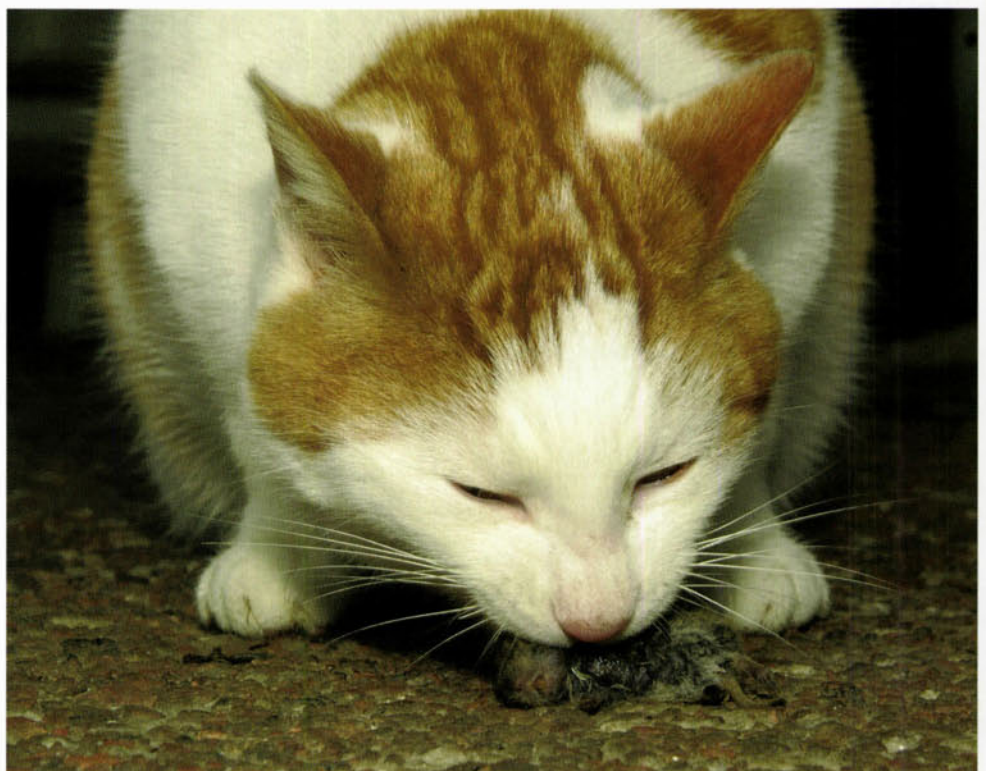
Voor het atlasproject 'Zoogdieren in Limburg' zijn zoveel mogelijk waarnemingen van de Limburgse zoogdiersoorten nodig om een dekkend verspreidingsbeeld te krijgen. Een eerste indruk van de waarnemingen van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg (bron: NatuurBank Limburg) leert dat met name kleine zoogdiersoorten, zoals muizen en spitsmuizen, in aantal sterk zijn ondervertegenwoordigd. Een nadere analyse leert dat juist van de stedelijke omgeving weinig waarnemingen bekend zijn. Dit is des te opmerkelijker omdat een aantal soorten zelfs zo aan bewoning gebonden zijn, dat ze er hun naam aan te danken hebben, zoals de Huis-spitsmuis (*Crocidura russula*) en de Huismuis (*Mus domesticus*). Daarnaast kan een aantal soorten waargenomen worden in de buurt van bewoning, in de bijbehorende tuinen en parken. Soorten als Rosse woelmuis (*Clethrionomys glareolus*), Veldmuis (*Microtus arvalis*), Bosmuis (*Apodemus sylvaticus*), Dwergspitsmuis (*Sorex minutus*), Gewone bosspitsmuis (*Sorex araneus*) en Tweekleurige bosspitsmuis (*Sorex coronatus*) kunnen in deze omgeving voorkomen. Daar-

naast kunnen in grote, ruige tuinen soorten voorkomen als Aardmuis (*Microtus agrestis*) en Dwergmuis (*Micromys minutus*).

VAN BRAAKBAL TOT INTERVIEW

Het grootste deel van de in de NatuurBank Limburg aanwezige waarnemingen van muizen en spitsmuizen zijn afkomstig uit braakballen van uilen. Braakballen zijn bij uitstek geschikt voor het onderzoek naar kleine zoogdieren. De schedels en kaken zijn vaak redelijk eenvoudig tot op soort te bepalen. Een andere methode voor het in kaart brengen van kleine zoogdieren is het vangen met life-traps. Dit arbeidsintensieve werk wordt slechts door een klein aantal personen in Limburg uitgevoerd. Vallenonderzoek levert nuttige aanvullende informatie op, maar kan vanwege de benodigde mankracht zeker niet in heel Limburg worden toegepast.

Methodes die vaak veel minder worden gebruikt zijn interview-technieken. Bij vraag aan vrienden en bekenden blijkt dat ze regelmatig 'muizen' aantreffen. Omdat dit antwoord onvoldoende informatie oplevert, is gezocht naar een methode waarbij het publiek (ook de groep niet-zoogdierdeskundigen) kan worden ingeschakeld om 'muizenwaarnemingen' op soortnaam te brengen. Eén van de acties betreft het benaderen van kattenbezitters om de door Huiskatten meegebrachte prooidieren te registreren. Veel katten brengen van hun dagelijkse omzwervingen door de tuin een 'cadeautje' mee voor hun baas [figuur 1]. De dode muis wordt vaak neergelegd

FIGUUR 1

De Huiskat (*Felis catus*) blijkt een goede waarnemer te zijn voor de zoogdieratlas; hier met een Veldmuis (*Microtus arvalis*) (foto: H. Heijligers).

Type waarneming	Aantal	%
Prooidier	203	91,0
Verkeersslachtoffer	1	0,5
Verdrinking	1	0,5
Vangst	5	2,2
Zicht	13	5,8

TABEL 1

Type waarneming van het project van de Huiskat (*Felis catus*) in 2004.

op de stoep of de deurmat. Niet altijd een even smakelijke aanblik, maar de muis geeft aan dat er van die soort waarschijnlijk nog meer (levende) exemplaren in de buurt aanwezig zijn.

Via verschillende media (krant, televisie, radio) zijn kattenbezitters in Limburg opgeroepen de muizenvangsten van hun kat door te geven aan het Natuurhistorisch Genootschap. Het verschil tussen een muis en een spitsmuis zien de meeste mensen nog wel, maar om welke soort het gaat, is hen vaak niet duidelijk. Om met zekerheid vast te kunnen stellen welk dier door de kat is gevangen, is de kattenbezitters gevraagd foto's te maken van kop, buik, rug en staart van de aangeboden prooi. Aan de hand van deze foto's is het vaak mogelijk om het dier te determineren. Aan de hand van het adres kan de exacte locatie in Amersfoort-coördinaten worden bepaald. Soortnaam, locatie en datum zorgen voor een nieuwe waarneming. Voor zover ons bekend is deze methode in Nederland niet eerder gebruikt.

KATTENVANGSTEN

De publiciteitsactie rondom katten bleek een schot in de roos. Niet alleen omdat Huiskatten goede muizenvangers zijn, maar ook omdat hun baasjes foto's maakten van muizen die over het terras liepen, voer uit het voederhuisje opaten of gewoon in de tuin rondscharrelden.

In de periode juli tot en met december 2004 zijn in totaal 246 reacties ontvangen met ruim 500 foto's. Het overgrote deel van de ge-

melde (spits)muizen werd inderdaad door katten gevangen, maar er zijn ook waarnemingen aangeleverd gebaseerd op zicht, vangst, verdrinking of verkeersslachtoffer [tabel 1].

In de meeste gevallen waren de foto's van de muizen goed herkenbaar, maar op sommige foto's waren alleen delen te zien van wat ooit een muis was geweest. Van tien muizen kon aan de hand van de foto de soort niet worden bepaald. Vijf foto's waren afkomstig van locaties buiten Limburg. Deze waarnemingen zijn doorgestuurd naar de landelijke Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming. In acht reacties werd geen prooi van de kat, maar een opsomming van de in de tuin waargenomen soorten gemeld. In totaal zijn in 2004 door minimaal 73 katten, 204 (spits)muizen aangeleverd. Sommige katten waren topvangers met vier prooien op één dag. Al met al vingende katten vijf soorten muizen: de Aardmuis, de Bosmuis, de Rosse woelmuis, de Veldmuis en de Huismuis en één soort spitsmuis: de Huisspitsmuis [figuur 2]. In tabel 2 is een overzicht van de vangsten weergegeven. In bijna een derde deel van de gevallen betreft het de Bosmuis [figuur 3]; samen met de Huisspitsmuis en de Rosse woelmuis vormt deze soort bijna 80% van de prooien. Juist het verspreidingsbeeld van de Huismuis (HUIZENGA *et al.*, 2005) was de aanleiding tot het opzetten van het kattenproject, maar opvallend genoeg behoort deze soort niet tot de top drie van meest gevangen (spits)muizen in Limburg.

In 19 gevallen bracht de kat geen muis of spitsmuis mee. Andere prooien die werden aangeboden zijn Bruine rat (*Rattus norvegicus*), dwergvleermuis (*Pipistrellus spec.*), Goudhamster (*Mesocricetus auratus*), Mol (*Talpa europaea*) en Woelrat (*Arvicola terrestris*). Het onderzoek in Limburg leverde tot nu toe tien soorten (wilde) zoogdieren op [tabel 2].

DISCUSSIE

Ondanks dat veel mensen denken dat hun kat erg kieskeurig is in zijn voedselkeuze, blijkt dat de prooikeuze een afspiegeling is van het voorkomen van geschikte prooien in zijn omgeving (TABOR, 1983). Daarmee kan het stelselmatig verzamelen van kattenprooien een bruikbare methode zijn om een indruk te krijgen van het kwantitatief voorkomen van kleine zoogdieren in een bepaalde omgeving. Ook dit onderzoek geeft een indicatie in die richting. In het Limburgse kattenproject is evenwel niet aan de kattenbezitters gevraagd om aanvullende informatie door te geven. Zo is niet duidelijk van hoeveel katten de prooien afkomstig waren, hoeveel prooien er op één dag gevangen werden en of er ook nog andere (niet-zoogdieren) werden meegebracht. Het is aannemelijk, met name wanneer het eenzelfde soort betrof, dat niet alle prooien van de kat werden gemeld. Slechts in enkele gevallen werd deze aanvullende informatie doorgegeven. Aanvullende conclusies

FIGUUR 2

De Huisspitsmuis (*Crocidura russula*) als prooi van de Huiskat (*Felis catus*) (foto: J. Boode).

zijn daardoor slechts in beperkte mate te trekken. Het hoofddoel van het kattenproject om waarnemingen te verzamelen van kleine zoogdieren in een bewoonde omgeving is echter volledig geslaagd.

Een groot opgezet onderzoek in Engeland uit 1997, waarbij in totaal 14.370 prooidieren werden geregistreerd, waarvan 69% bestond uit zoogdieren, leverde ter vergelijking de volgende top vijf op: Bosmuis (16,4%), Konijn (*Oryctolagus cuniculus*) (12,6%), Aardmuis (8,7%), Gewone bosspitsmuis (8,2%) en Huismuis (6,3%). In totaal werden in dit onderzoek 20 soorten (wilde) zoogdieren vastgesteld (Woods et al., 2003).

Ook in Limburg werd de Bosmuis het meest aangetroffen. Het Konijn, in het Engelse onderzoek op een tweede plaats, werd in Limburg in het geheel niet gemeld. Het percentage Huismuis is ongeveer gelijk aan dat in het Britse onderzoek. Overigens zullen deze verschillen grotendeels terug te voeren zijn op het biotoop (de sterk verstedelijkte omgeving in Limburg) en op een, in kwantitatief en kwalitatief opzicht, andere samenstelling van de fauna.

TOT SLOT

Een aardige bijkomstigheid van de deelnemers aan het 'kattenproject' was dat ook hun interesse voor andere zoogdieren werd gewekt. In de tuin en tijdens wandelingen zijn aanvullende zoogdierwaarnemingen verzameld en doorgegeven. Het betreft waarnemingen van Egel (*Erinaceus europaeus*), Eekhoorn (*Sciurus Vulga-*

Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	Aantal	%
Bosmuis	<i>Apodemus sylvaticus</i>	73	32,7
Huisspitsmuis	<i>Crocidura russula</i>	57	25,5
Rosse woelmuis	<i>Clethrionomys glareolus</i>	44	19,7
Huismuis	<i>Mus domesticus</i>	15	6,7
Veldmuis	<i>Microtus arvalis</i>	14	6,4
Woelrat	<i>Arvicola terrestris</i>	8	3,6
Mol	<i>Talpa europaea</i>	5	2,2
Bruine rat	<i>Rattus norvegicus</i>	3	1,5
Dwergvleermuis	<i>Pipistrellus spec.</i>	2	0,9
Aardmuis	<i>Microtus agrestis</i>	1	0,5
Goudhamster	<i>Mesocricetus auratus</i>	1	0,5

TABEL 2

De 223 prooivangsten van het project Huiskat (*Felis catus*) in 2004.

ris), Bunzing (*Mustela putorius*), Konijn, Ree (*Capreolus capreolus*) en Beverrat (*Myocastor coypus*), die natuurlijk allemaal een bruikbare aanvulling vormen op het waarnemingenbestand van de atlas.

Via deze publiciteitsactie is een nieuwe groep zoogdierwaarnemers aangetrokken. Het kattenproject vormde verder aanleiding om nog meer de publiciteit te zoeken voor het atlasproject. In een vervolgactie werden mensen gevraagd het voorkomen van Egel, Eekhoorn, Konijn of anderszins in hun tuin door te geven.

Ook in 2006 roepen wij kattenbezitters op om hun vangsten van de kat te fotograferen en bij ons te melden. Hopelijk zorgt deze bijdrage voor een nieuwe en constante stroom van waarnemingen en waarnemers.

DANKWOORD

De grootste dank aan de katten en de ruim 90 baasjes die door middel van fotomateriaal of waarnemingen een belangrijke bijdrage vormden voor dit artikel. Ludy Verheggen en Peter Twisk zorgden voor de determinatie van het fotomateriaal. Reinier Akkermans en Jan Buys becommentarieerden eerdere versies van dit artikel.

FIGUUR 3

De Bosmuis (*Apodemus sylvaticus*) als kattenprooi (foto: E. Dulles).

Summary

DOMESTIC CATS AS WILDLIFE OBSERVERS

As part of the process of preparing a distribution atlas of mammals for the province of Limburg, local and national media (radio, TV, newspapers and magazines) were asked to recruit cat owners to report prey by domestic cats (*Felis catus*). Cat owners were asked to send pictures of mam-

mal prey items brought home by their cats. The result was 246 records of a total of 10 species of (wild) mammal, 204 prey items being species of mice and shrew. Nearly 80% of reports related to three species: Woodmouse (*Apodemus sylvaticus*) (32.7%), Greater white-toothed shrew (*Crocidura russula*) (25.5%) and Bank vole (*Clethrionomys glareolus*) (19.7%).

Literatuur

- HUIZENGA, C.E., L.S.G.M. VERHEGGEN & R.W. AKKERMANS, 2005. Werkatlas Zoogdieren in Limburg. Stichting Natuurpublicaties Limburg, Roermond.
- TABOR, R., 1983. The Wildlife of the Domestic Cat. Arrow Books, London.
- WOODS, M., R.A. MC DONALD & S. HARRIS, 2003. Predation of Wildlife by Domestic Cats *Felis catus* in Great-Britain. Mammal Review 33:174-188.